بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

- **ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު:** 2021/HC-A/67
- **އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް:** ޢިދްނާ މުޙައްމަދު، ގ. ރޯޒީމޫން / މާލެ
- **އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް:** އަޙްމަދު އަޝީމް، މއ. ގޯމަރިގެ / މާލެ
- **މައްސަލައިގެ ބާވަތް:** އެހެނިހެން ޚަރަދު

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:
ފަނޑިޔާރު ޝުޢައިބު ހުސައިން ޒަކަރިއްޔާ
ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު
ފަނޑިޔާރު ހަސަން ޝަފީޢު

ނިމުނު ތާރީޚް: 12 މުޙައްރަމް 1444
10 އޮގަސްޓު 2022

ހައިކޯޓުގައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުނު ތާރީޚް: 26 ރަޖަބު 1442 / 10 މާރިޗު 2021

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ:

- ނަންބަރު: 2667/Fm-C/2019
- ނިންމި ތަން: ފެމިލީ ކޯޓު
- ބާވަތް: އެހެނިހެން ޚަރަދު ހޯދުމަށް އެދި
- ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް: 24 ނޮވެންބަރު 2019
- ނިމުނު ތާރީޚް: 26 ނޮވެންބަރު 2020

ޢާއިލީ- ޢާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 35ވަނަ މާއްދާ- ޢާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 65 އަދި 66ވަނަ މާއްދާ- ދަރިންގެ ޚަރަދު- އެހެނިހެން ޚަރަދު- ދަރިންގެ ޖިއުންޝަންޓީ – ކިޔެވުމުގެ ޚަރަދު-

- **ފަނޑިޔާރު ޝުޢައިބު ޙުސައިން ޒަކަރިއްޔާގެ ރައުޔު:** (މި ރައުޔަށް ފަނޑިޔާރު ޙުސައިން ޝަހީދު އަދި ފަނޑިޔާރު ޙަސަން ޝަފީޢު ތާއީދުކުރައްވައެވެ.)

ތަޢާރުފު:

1. މިއީ، ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ދަޢުވާއާ ނިމިފައިވާ ގޮތް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ ޚިލާފު ކަމަށް ބުނެ އެ ދަޢުވާއާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި މާލެ / ގ. ރޫޖީމޫން، ޖިދުނާ މުޙައްމަދު (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް" ނުވަތަ "ކުދިންގެ މަންމަ" ކަމަށް އިޝާރާތް ކުރެވިފައިވާ) ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ބެލި ދަޢުވާއެކެވެ.

މި ދަޢުވާގައި އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތަކީ، މާލެ / މއ. ގޯމަރީގެ، އަޙްމަދު އަޝީމް (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތް" ނުވަތަ "ކުދިންގެ ބައްޕަ" ކަމަށް އިޝާރާތް ކުރެވިފައިވާ) އެވެ.

ފެމިލީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނު ދަޢުވާ:

2. ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ދަޢުވާއަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތައި އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތް ކައިވެނިކޮށްގެން ލިބިފައިވާ 03 (ތިނެއް) ދަރިންނަށް[1] އެހެނިހެން ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތްކަމުގައިވާ އެ ކުދިންގެ މަންމަ ޚަރަދުކޮށްފައިވާ ފައިސާ އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުގެ އަތުން ހޯދުމަށް އަދި ޚަރަދުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމުން ކުދިންގެ މަންމަގެ ފަރާތުން ފެމިލީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ބަލާފައިވާ ދަޢުވާއެކެވެ.

3. މި ތިން ކުދިންގެ އެހެނިހެން ޚަރަދުތަކަށް ހޭދަކޮށްފައިވާ ޖުމްލަ -/76,689.25ރ. (ހަތްދިހަ ހަހާސް ހަސަތޭކަ އަށްޑިހަ ނުވަ ރުފިޔާ ފަންސަވީސް ލާރި) ހޯދުމަށް ފެމިލީ ކޯޓުގެ ދަޢުވާގައި އެދިފައިވާއިރު، މިކުދިންގެ އެހެނިހެން ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކާ ގުޅޭ ބިލުތައް ދަށު ކޯޓަށް

---

[1] މި ކުދިންގެ ތެރެއިން ބޮޑުދަރިފުޅާގެ އުފަންތާރީޚަކީ 01 ފެބުރުއަރީ 2005 އެވެ. އަދި ދެވަނަ ދަރިފުޅުގެ އުފަންތާރީޚަކީ 04 މާރިޗު 2006 އެވެ. ހަމަ ކުޑަކުއްޖާގެ އުފަންތާރީޚަކީ 10 އޭޕްރީލް 2009 އެވެ.

ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އެޕީލްކުރުމުގެ ތެރެއިން މި ދަޢުވާގައި ނަގައިދޭން ބޭނުންވަނީ ކުދިންގެ ކިޔެވުމަށް ޚަރަދުކޮށްފައިވާ (ޙިޟާނަތް ދީގެ ގޮތުގައި ޚަރަދުކޮށްފައިވާ) ފައިސާ ނަގައިދިނުމަށް ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމި ގޮތް:

4. މި މައްސަލަ ފުރަތަމަ ކޯޓުން ބަލައި ނިންމި ނިންމުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވަނީ؛ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފަށް ރައްދުވި ފަރާތް ކައިވެނިކޮށްގެން ލިބިފައިވާ 03 (ތިނެއް) ދަރިންގެ އެހެނިހެން ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ޤުރުއާން ކިޔަވައިދިނުމަށާއި، ހިސާބު ޓިއުޝަނާއި، އާޓް ޓިއުޝަނާއި، ދިވެހި ޓިއުޝަނާއި، އަދި އިނގިރޭސި ޓިއުޝަނަށް ކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކާއި ދަރިންގެ ބައްޔާއި މަސްވަރާކުރުމާއި ކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކާއްކަމާއި، މި ޚަރަދު ދޫކުރުން ނުލިބޭކަމަށް ކުދިންގެ ބައްޕާ ބޭނުންތަކާއިދު، މި ޚަރަދުތަކީ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޚަރަދުތަކަކަށް ނުވާތީ، މިޚަރަދުތަކަށް އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން އެދިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ދެއްކުމަށް އިސްތިއުނާފަށް ރައްދުވިފަރާތުގެ މައްޗަށް އަންގާނުލެވޭނެކަމަށެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅި ނުކުތާތައް:

5. ފުރަތަމަ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ދަޢުވާއާ ނިމިފައިވާ ގޮތް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ ޚިލާފުކަމަށް ބުނެ އެ ދަޢުވާއާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި ކުދިންގެ މަންމަގެ ފަރާތުން އަންނަނިވި 04 (ހަތަރެއް) ނުކުތާ ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

5.1 ޙިޟާނަތް ދީގެ ގޮތުގައި ކުދިންގެ މަތަށް ކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކަކީ، އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ޚަރަދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޚަރަދުތަކެއް ނޫންކަމަށް ފުރަތަމަ ކޯޓުގެ ޙުކުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވީ، ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019 (ކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 21ވަނަ މާއްދާއާއި، 38ވަނަ

މާއްދާއަށާއި، 39ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 43ވަނަ މާއްދާއަށާއި، ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020 (ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 5ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 6ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)ގެ (6) ވަނަ ނަންބަރަށާއި އަދި އެ މާއްދާގެ (7) ވަނަ ނަންބަރަށާއި، 7ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ނ) އަށާއި، އަދި 10ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އަށާއި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރިންގެ ޒިންމާ ދުރިގެންދަނީ ކުއްޖާގެ ބަލަދުވެރިޔާގެ [illegible] [illegible] އޮންނަ [illegible] [illegible] ކަމަށާއި، އެހެންކަމުން، މި ޙުކުމުގެ ސަބަބުން ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނާއި ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުގެ ދަރިންނަށް ލިބިދީފައިވާ އުނގެނުމުގެ ޙައްޤަށް އުނިކަން ލިބިފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

5·2 އަދި ފެމިލީ ކޯޓުގެ ޙުކުމުގެ ސަބަބުން ކުދިންނަށް [illegible] ޚަރަދުގެ ބުރަ ހަމައެކަނި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން އުފުލަންޖެހިފައިވުން، މިއީ ޤާނޫނު ނަންބަރު 18/2016 (ޖެންޑަރ އިކުއަލިޓީގެ ޤާނޫނު) ގެ 9ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރާއި، އެ މާއްދާގެ (5) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރާ [illegible] މާނައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނިގެންވާ ކަމަށްވާތީ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުގެ [illegible] ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

5·3 [illegible] މީގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުދިންގެ ބައްޕަ [illegible] [illegible] މައްޗަށް ހަމައެކަނި ބަލައި މައްސަލައިގައި [illegible]، ކުދިންގެ ބައްޕަގެ ތަނަވަސްކަން މަދަނީ މިންގަނޑު ނުވަތަ “balace of probabilities” ގެ މިންގަނޑުން [illegible] ކަމަށްވާތީ މިއީ [illegible] ޙުކުމާ [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/HC-A/24 ޤަޟިއްޔާ ނިމުން ގޮތުގެ [illegible] [illegible] ނުކުތާތަކުގެ (ރ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލާ

ޚިލާފަށް، "arbitrary" އުސޫލަކުން، އިންސާފުވެރި ގޮތެއްގައެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

5.4 ޙިއުސަވަން ޗީފް ގޮތުގައި ކޮންވެއިވާ ޒަރޫރަތަކާޔާ، އިސްލާމީއިންސާފު ރައްދުވެރިކާއެކު މަޝްވަރާކުރުމެއްނެތި ކޮންވެއިވާ ޒަރޫރީކަމެއްކަމަށް މައްސަލަ ބެލި ޤާޟީ ކަނޑައަޅާފައިވާތީ، ހަމައެކަނި އެފަރާތުން ބޭނި ބޭނުމެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، އިސްލާމީޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތައް ދިރާސާކޮށްދީފައިވާ ވާތީ، ޝަރީޢަތުން ބަލާ މައްސަލަތަކުގައި ނިޔާ ކަނޑައަޅަންވާ އެ މައްސަލައާ ގުޅިގެން ބަލަންޖެހޭ އުސޫލުގައި ބޭނުންވާ ބާރުކަމުން، އަދި މައްސަލައިގެ ބާވަތުން ދިރާސާކުރަންޖެހޭ އުސޫލުތަކާއި ކަންކަމަށް ދިރާސާކުރެވިގެން ކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލާ ޚިލާފަށް އަދި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 143ވަނަ މާއްދާގެ (ކ) އާ ޚިލާފުކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

ދަރިންގެ ޚަރަދު:

6. ދެމަފިރިން ވަކިވި ކަމުގައިވިޔަސް ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ދަރިންނަށް ހާއްސަ ޚަރަދުކުރަން ޖީބިދިނުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީން ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވާ އަސާސީ ޙައްޤެކެވެ.[2] އެގޮތުން ދަރިންގެ ޚަރަދު ހިމެނޭ ދަރިންނަށް ޚިދުމަތް ޚަރަދުކުރުމަކީ ކަމުގެ ޒިންމާއެވެ. ދެމަފިރިން ވަކިވެ ދަރިން ބެލެހެއްޓުމުގެ ޙިޟާނަތުގައި ހުރި ފަރާތަކީ މަންމަ ކަމުގައިވިޔަސް، ދަރިންގެ މާލީ ހުރިހާ ޚަރަދުތައް ކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލަންޖެހޭނީ ޝަރުޢީ އުސޫލުން ބަލާއިރު ބައްޕައެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި މާތް الله ވަޙީ ކުރައްވާފައިވަނީ (وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسوَتُهُنَّ بِالمَعروفِ)[3] އެވެ. މިބަސްފުޅަށް ބަލާއިރު

---

[2] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 34ވަނަ މާއްދާ.

[3] سورة البقرة233

ދަރިންގެ ހަރަދު ކުރަންޖެހޭ ފަރާތަކީ ދަރިންގެ ބައްޕަކަމަށް ދަލީލު ލިބެއެވެ. އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނާއި އެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހެދިފައިވާ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގައިވެސް ދަރިންނަށް ހަރަދު ކުރުމުގެ ޒިންމާ ޤާނޫނުން މަތިކުރެވިފައިވާ ފަރާތަކީ ދަރިންގެ ބައްޕައެވެ. އެގޮތުން ދަރިންގެ އުމުރުން ވަކި އުމުރެއް ވަންދެން ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ވަކިމިންވަރެއް އެކުދިންނަށް ހަރަދުކުރުމަށް ބައްޕަގެ މައްޗަށް އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުން ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.

7. ދަރިންގެ ހަރަދު ދިނުމާއި ބެހޭގޮތުން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2000 (އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނު)ގެ 35ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ؛

> "ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމަކާ ޚިލާފުނުވާ ގޮތުގެމަތިން ދަރިންގެ ހަރަދާއި އަނބިމީހާގެ ހަރަދާ ގުޅޭގޮތުން ދެމަފިރިންނަށް އެއްބަސްވުމަކަށް އާދެވިފައިނުވާނަމަ، ވަރިކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ކާވެނި ހޫރައިދިނުމުގެ ކުރިން، ނުވަތަ ވަރި ރަޖިސްޓަރީކުރުމުގެ ކުރިން، މި ޤާނޫނާއި ޝަރުޢީ ހުކުމަކާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެމަތިން އަނބިމީހާއާއި ދަރިންނަށް ވަރިކޮށްފައި އިނަސް އަންހެނާއަށް ހަރަދު ދޭންވާނެ މުއްދަތާއި މިންވަރާ ބަޔާންކޮށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައި، އެ ހަރަދުތަކުގެ ދިނުމަށް ފިރިމީހާއަށް ނުވަތަ ވަރިކުރި ފިރިހެނާއަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ."

8. އަދި ދަރިންނަށް ހަރަދު ދޭންޖެހޭ މުއްދަތާއި މިންވަރު އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގައި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ[4] 65ވަނަ މާއްދާގައި ބުނަނީ؛

> "65. (ހ). ކުއްޖާގެ އުމުރުން 18 (އަށާރަ) އަހަރު ފުރެންދެން ކުއްޖާގެ ހަރަދަށާއި ކުއްޖާ ބެލުމުގެ ހަރަދަށް، އެއް ކުއްޖަކު ހުރިނަމަ، މަހަކު 2000/- (ދެ ހާސް) ރުފިޔާ، އަދި އެއް ކުއްޖަކަށްވުރެ ގިނަ ކުދިން ތިބިނަމަ، އިތުރުވާ ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް މަހަކު 1000/- (އެއް ހާސް) ރުފިޔާއަށްވުރެ މަދުނޫން އަދަދެއް ދޭންވާނެއެވެ.
>
> (ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) އެހެން ޢަމަލުކުރުން، އެމާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ އަދަދަށްވުރެ އިތުރަށް ހަރަދު ދިނުމަކަށް މި ގަވާއިދު ހުރަހެއްނާޅައެވެ."

---

[4] ގަވާއިދު ނަންބަރު 2014/R-24 (އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދަށް 01ވަނަ އިސްލާހު ގެނައުން) އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދަށް ފުރަތަމަ އިސްލާހު ގެނެސްފައިވަނީ 17 މާރިޗު 2014 ގައެވެ.

9. އެ ގަވާއިދުގެ[5] 65ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހަރަދުގެ އިތުރުން، ދަރިންނަށް ބައްޕަގެ ފަރާތުން ކުރަންޖެހޭ ހަރަދުތައް އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ؛

"66. ދަރިންގެ ހަރަދަށް މި ގަވާއިދުގެ 65 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ދޭންޖެހޭ ހަރަދުގެ އިތުރުން، ތިރީގައިވާ ތަކެތި ނުވަތަ އެތަކެތީގެ ހަރަދު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގެ މަތިން ހޯދައި ދޫކުރާނެއެވެ.[6]

(ހ). އަންނަނައުނުގެ ހަރަދު/ އަހަރަކު 3 ހެދުން

(ށ). ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދު/ އަހަރަކު 2 ޔުނިފޯމު، 1 ބޭގު، ފޮތް ލިސްޓު (އަހަރަކު އެއްފަހަރު ސްކޫލަށް ހޯދަންޖެހޭ ފޮތްފަތް ތަކެތި.

(ނ). ބޭސް ފަރުވާ ހަރަދު/ ބޭސްފަރުވާއަށް ހޯދައިދޭނީ ސަރުކާރުގެ ބޭސްފަރުވާ ކޮށްދޭ މަރުކަޒުތަކުން ޚިދުމަތް ދޭންޖެހޭނެ."

10. ބުނެވުނު ޤާނޫނީ ހަމަތަކަށް ބަލާއިރު، ކުއްޖަކަށް ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ކޮންމެ މަހަކު ދިނުމަށް އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 65ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ -/2000ރ. (ދެހާސް ރުފިޔާ) ގެ[7] އިތުރުން، އިތުރު ހަރަދުގެ ގޮތުގައި އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަކެތި ނުވަތަ އެތަކެތީގެ ހަރަދު ދިނުމަށް ކުއްޖާގެ ބައްޕަގެ މައްޗަށް ޤާނޫނުން ލާޒިމުކޮށްފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

11. އަދި މި ބުނެވުނު ހަރަދުތައް ކުރެވިފައިވާކަން އެނގޭ ބިލްތަކާއި ރަސީދުތައް ފަދަ ލިޔުންތަކެއް ހުށަހަޅައި އެ ހަރަދުތައް ކޮންމެފަހަރަކު ސާބިތުކުރުމުން އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިތުރު ހަރަދުގެ ގޮތުގައި އެ ހަރަދުތައް ކުއްޖާއަށް ނަގައިދެވޭނެއެވެ.[8] އެހެންނަމަވެސް ޝަރީޢަތް ހިނގާފައިވާގޮތަށް ބަލާއިރު، ދަރިންނަށް ހަރަދު ކުރުމަށް ބައްޕަގެ ޒިންމާއެއް ކަމުގައިވިޔަސް، ދަރިންގެ

---

[5] އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދު

[6] ގަވާއިދު ނަންބަރު 2014/R-24 (އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދަށް 01ވަނަ އިސްލާހު ގެނައުން) އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދަށް ގެނެވުނު 1ވަނަ އިސްލާހުގެ 4ވަނަ ނަންބަރު. ގަވާއިދަށް ގެނެވުނު 1ވަނަ އިސްލާހުގައި 66ވަނަ މާއްދާގެ ފުރާ ބަދަލުކޮށް އިސްލާހުކުރެވިފައި.

[7] -/2000ރ. ރުފިޔާއަކީ 01 ކުއްޖަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންވަރެވެ. ދެކުދިން ހުރި ނަމަ ދެކުދިންނަށް ޖުމްލަ -/3000ރ އެވެ.

[8] މިސާލުގެ ނަންބަރު 2010/HC-A/197 ފައިސަލާގެ 3ގެ (ށ)

ޚަރަދުގެ މައްސަލަތައް ފައިސަލާކުރުމުގައި، ޚަރަދު ދޭންޖެހޭ ކުއްޖާގެ ބައްޕަގެ އާމްދަނީއާއި ތަނަވަސްކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކުރެވެއެވެ.[9]

12. މި މައްސަލައަށް ބަލާއިރު، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ތިން ކުދިންނަށް އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އަސާސީ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ކުއްޖަކަށް މަހަކު 2,000/-ރ. (ދެހާސް ރުފިޔާ) ގެ މަގުން މަހަކު ޖުމްލަ 6,000/-ރ. (ހަހާސް ރުފިޔާ) ކުދިންގެ އުމުރުން 16 އަހަރު ފުރެންދެން ކޮންމެ މަހަކު ދިނުމަށް ކުދިންގެ ބައްޕަގެ މައްޗަށް 24 އޮކްޓޫބަރު 2013 ގައި ފެމިލީ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[10] މި ފައިސާ ގަވާއިދުން ކޯޓަށް ދައްކަމުން ނުދާކަމަށް ދެފަރާތުންވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

13. މި އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭ ޤަޟިއްޔާގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހޯދުމަށް އެދިފައިވަނީ ޓިއުޝަންފީގެ ގޮތުގައި ދަރިންނަށް ހިނގާފައިވާ ޚަރަދެވެ. އިތުރު ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް އެދިފައިވާ އެ ޚަރަދުތައް ދަށުކޯޓުން ނަގައިދީފައި ނުވަނީ ހޯދުމަށް އެދިފައިވާ އެ ޚަރަދުތަކަކީ އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޚަރަދުތަކެއް ނޫންކަމަށް ދަށުކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ކިޔަވައިދިނުމުގެ ޚަރަދާއި ޓިއުޝަންފީ:

14. މި މައްސަލާގައި އިސްތިއުނާފު އެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާ މައިގަނޑު ބުރަސްކަށި ޓިއުޝަންފީގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހޯދާ ޚަރަދުތަކަކީ އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޚަރަދުތަކެއް ނޫންކަމަށް ދަށުކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވުމުގެ މައްޗަށެވެ.

---

[9] ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/HC-A/04 ޤަޟިއްޔާގެ 5ވަނަ ނަންބަރު، 2018/HC-A/358 ޤަޟިއްޔާގެ 4 ގެ (ނ)

[10] ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1957/Fm-c/2013 ޤަޟިއްޔާއިން

15. އުގެނުމުގެ ބައްޔު ކުޑަކުއްޖާއަށް ކަނަވަރުކުރުމުގައި ދަރިންނަށް ހަރަދުކުރުމުގެ ޒިންމާ ބައްޕަގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކޮށް ދަރިންނަށް ހަރަދު ކުރަންޖެހޭ މިންވަރު ކަނޑައަޅާފައިވަނީ އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނު[11] ގެ ޤާނޫނުން ބާރު ލިބިގެން ހަދާފައިވާ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގައެވެ. އެގޮތުން ދަރިންނަށް ކޮންމެ މަހަކު އަސާސީގޮތުން ކުރަންޖެހޭ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރުގެ އިތުރުން، އިތުރު ހަރަދުގެ ގޮތުގައި އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަކެތި ނުވަތަ އެތަކެތީގެ ހަރަދު ދިނުމަށް ކުއްޖާގެ ބައްޕަގެ މައްޗަށް ޤާނޫނުން ވާޖިބުކޮށްފައިވާއިރު އޭގެ ތަފްޞީލުގައި ހިމަނައިދިނުމުގެ ހަރަދު ހިމެނޭކަން އެ މާއްދާގެ (ށ) އިން އެނގެއެވެ.

16. ދިވެހިރާއްޖޭގައި އާދަޔާދައިގެ ތެރެއިން ބަލާނަމަ ޓިއުޝަނަށް މަދުރަސާއިން ކިޔަވާ ކިޔެވުމުގެ އިތުރުން ވަކި މީހެއްގެ ގޮތުން ނުވަތަ ތަނަކުން ކިޔެވުމެވެ. ކުއްޖާގެ ކިޔެވުމުގެ ބަޖެޓަށް ރިޢާޔަތްކޮށް މަދުރަސާއިން ކިޔަވާ ކިޔެވުމުގެ އިތުރުން ކުއްޖާއަށް ކިޔެވުމުގައި ޚާއްޞަ އެހީތެރިކަން ބޭނުންވާ ބާވަތެއް ފައިސާ ދަނީއެވެ.

17. ދެން އުފެދޭ ސުވާލަކީ ޓިއުޝަންފީ އަކީ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ހަރަދެއްތޯ އެވެ؟ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދު މިހާރު އޮތް ގޮތުން ޓިއުޝަންފީގެ ނަމުގައި ވަކި ހަރަދެއް ނަގައިދިނުމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނެތެވެ. އަދި ޓިއުޝަންފީ އަކީ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ އިތުރު ހަރަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމަނާފައިވާ ހަރަދެއްކަމުނޫނެވެ.

އެހެންނަމަވެސް، ކުއްޖާގެ ކިބައިގައި ހުރި ޚާއްޞަ ބާވަތެއްގެ ސަބަބުން، ޓިއުޝަނަށް ފޮނުވައިގެން ނުވަތަ ވަކި ކުލާހަކަށް ނުވަތަ ސެންޓަރަކަށް ނުވަތަ ވަކި ތަނަކަށް ފޮނުވައިގެންނޫނީ ކިޔަވައިދެވޭން ނެތްނަމަ، އަދި އެކަން ސަބޫތީ ބާވަތަކަށް ވެފައި، އެކަން ކޯޓުގައި ސާބިތުކޮށްދެވިއްޖެނަމަ، އެ ހަރަދު ކޯޗިން ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. އަދި އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 65ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަށް ބަލާއިރު، އެ ގަވާއިދުގެ 65ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މިންވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް

---

[11] ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2000

ގަވާއިދު ތަންދޫކަން އެނގެން އޮތުމުން، ޓިއުޝަނާއި [illegible] ގޮތްގޮތުން ކުއްޖާއަށް ތަޢުލީމު ދިނުމަށް ކުރާ ހަރަދުތައް، ބައްޕަގެ ފުދުންތެރިކަމާއި ތަނަވަސްކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ ހަރަދު ހޯދުން ނަގައިދެވޭނީ، ކުއްޖާގެ ބައްޕައަކީ އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާއި އޭނާ ހަރަދުކުރަންޖެހޭ އެނޫން ކުދިން/ބަޔަކު ތިބިނަމަ، އެމީހުންނަށް ކުރަންޖެހޭ ހަރަދުތައް ކުރުމާއިރު، އެފަދަ ހަރަދުތައް ކުރެވޭވަރުގެ ތަނަވަސްކަން [illegible] މިހާރުކަމުގައި ސާބިތުވާ ބާވަތުގައެވެ.

18. މި މައްސަލާގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ޓިއުޝަން ފީގެ ގޮތުގައި ހަރަދު ކުރުމަށްފަހު ހުށަހަޅާފައިވާ ބިލްތަކުގައިވާ ފައިސާ، އިތުރު ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައި ނުދިނުމުން ދަށުކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ބިނާކުރީ، ހަމައެކަނި އެ ހަރަދު އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާ ހަރަދުގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭ ކަމުގެ މައްޗަށް ނޫނެވެ. ޓިއުޝަންފީގެ ގޮތުގައި އެ ހަރަދުކުރަނީ އެ މާއްދާގައި ބުނާ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދު ނޫންކަމަށް ފާހަގަކުރުމުގެ އިތުރުން، އެ ހަރަދުތަކުގައި ކުދިންގެ ބައްޕައަށް އާމްދަނީ ލިބޭ މިންވަރު ބަލާގޮތަށް ނުބަލައި، އަދި އެ ހަރަދުތައް ކުރުމުގެ ކުރިން ކުދިންގެ ބައްޕައާ މަޝްވަރާކުރުމެއް ނުވަތަ ކަމަށް ކުދިންގެ ބައްޕަގެ ފަރާތުން ގަބޫލުކުރެވިފައިވުމުގެ މައްސަލަ ދަށުކޯޓުން ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

19. މިމައްސަލައިގައި ޓިއުޝަން ފީގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް އެދުނު ހަރަދުތަކުގެ ތަފްސީލަށް ބަލާއިރު، ކުރުމަށް އެދިފައި މިވަނީ؛

ޓިއުޝަން ފީގެ ބާވަތް	ތަފްސީލު	ހަރަދުވި ހަރަދުވި މިންވަރު (ރުފިޔާއިން)
އަރޓް މާއްދާގެ ޓިއުޝަން ފީ	2019ވަނަ އަހަރު އާރޓް މާއްދާއަށް ޓިއުޝަން ފީގެ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދޮށީ ކުއްޖާއަށް)	10000
	2019ވަނަ އަހަރު އާރޓް ޓިއުޝަން ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދެވަނަ ކުއްޖާއަށް)	5000

	2019ވަނަ އަހަރު އާރޓް ޓިއުޝަން ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (މެދު ކުއްޖާއަށް)	5000
އިނގިރޭސި މާއްދާގެ ޓިއުޝަންފީ	2019ވަނަ އަހަރު އިނގިރޭސި މާއްދާއަށް އެވްރިވަން ލަރނިންގ ސެންޓަރއަށް ޓިއުޝަން ފީގެ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދޮށީ ކުއްޖާއަށް)	4000
ޤުރުއާން ފީ	2019ވަނަ އަހަރު ޤުރުއާން ކްލާހުގެ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދެވަނަ ކުއްޖާއަށް)	5500
ހިސާބު މާއްދާގެ ޓިއުޝަންފީ	2019ވަނަ އަހަރު ހިސާބު މާއްދާގެ ޓިއުޝަން ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދެވަނަ ކުއްޖާއަށް)	8000
	2019ވަނަ އަހަރު ހިސާބު މާއްދާގެ ޓިއުޝަން ހަރަދުގެ ގޮތުގައި (ދޮށީ ކުއްޖާއަށް)	8000
ދިވެހި މާއްދާގެ ޓިއުޝަންފީ	2019ވަނަ އަހަރުގެ ދިވެހި ކްލާހުގެ ހަރަދު (ދެވަނަ ކުއްޖާއަށް)	11000

20. ކުދިންނަށް ޓިއުޝަނަށް ކުރި ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ކޮށްފައިވާ އިސްވެ ބުނެވުނު ހަރަދުތައް ކޮށްފައިވަނީ މި ކުދިންގެ ބާލިޣާއި ދެކޭގޮތުން ކުދިންގެ ބައްޕާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ގޮތުން އެނގެންނެތެވެ. ކުދިންގެ ބައްޕަ އެއް މަހު ޓިއުޝަނީ ދައްކާ ކަމަށާއި އެކަމާ މަސްއޫލިއްޔަތުކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބުނި ނަމަވެސް އެފަރާތުން ބުނުން ފިލުވައި އެކަން ސާބިތުކޮށްދޭ ހުށަހެޅުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކުދިންގެ މަންމަ މި ހަރަދުތައް ކުރުމުގައި އެ ކުދިންގެ ބައްޕަގެ ތަނަވަސްކަން ހުރި ނެތް ގޮތް މައްޗަށް ބަލާފައިވާކަންވެސް އެނގެން ނެތެވެ. އަދި އެކަން ސާބިތުވާނެ ހެކިތަކެއް އެފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި މި ކުދިން ޓިއުޝަނަށް ފޮނުވަމުން ދިޔަކަން ބައްޕައަށް އެންގުމަކާ ނުލާ ކުރާ ހަރަދެއް ކަމުގައި ބަލާނަމަ ނުވެއެވެ.

21. އެހެންކަމުން، ޓިއުޝަން ފީގެ ގޮތުގައި ހުކުމުގައި މި މައްސަލާގައި ހަރަދު ޢާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާގޮތަށް ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދު މިންވަރަށް، އެހަރަދު ނަގައިދިނުން ނިންމިކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ކުރި ހުށަހެޅުން ޤާނޫނީ ބިނާއެއް ނެތް ހުށަހެޅުމެއް ކަމަށް ދެކެމެވެ.

ޕްރީސްކޫލަށް ނަގައި ނުދިނުމުން ކުދިންގެ އުނގެނުމުގެ ޙައްޤަށް އުނިކަން އަންނާނެތޯ؟

22. އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ޤަޟިއްޔާގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމުގެ ސަބަބުން ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ޢަމަލީގޮތުން ކުރުމުގެ ކާރިޘާއި ބައްޓަމުގެ ކާރިޘާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުގެ ދަރިންނަށް ލިބިދީފައިވާ އުނގެނުމުގެ ޙައްޤަށް އުނިކަން ލިބިފައިވާކަމަށެވެ.

23. އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، މިހާރު ޢަމަލުކުރަމުންދާ ޢާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދަކީ 2001 ވަނަ އަހަރު ވުޖޫދަށް އައިސްފައިވާ ގަވާއިދެއް ކަމަށާއި އުނގެނުމުގެ ޙައްޤަކީ 2008 ވަނަ އަހަރު ތަޞްދީޤު ކުރެވުނު ޤާނޫނުއަސާސީގެ ދަށުން ކަށަވަރުކުރެވިފައިވާ ޙައްޤެއް ކަމަށާއި، އުނގެނުމުގެ ޙައްޤާގެ ގޮތުން އޭގެ ފަހުން ޚާއްޞަ ދީ ފާސްކޮށް އަދި އިސްތިސްނާ ކަމަކާއި އެ ދީ ފާސްކޮށް ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ޤާނޫނުކަމަށެވެ. ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތަކުގެ މައިގަނޑު އަސާސަކީ ކުއްޖާއަށް ޙައްޤުވެރިންނާމެދު މައިންބަފައިންގެ އެންމެ ރިޢާޔަތް ބަލާ އެއްވެސް ގޮތެއް ނަގައިދިނުމުގެ ޕްރިންސިޕަލްކަމަށާއި، ކުޑަކުދިންނަކީ އެންމެ ހާއްސަ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ފަރާތެއްކަމަށާއި، މިހާރު ޕްރީސްކޫލްތަކުގައި ކިޔަވައިދެމުންދާ ނިޒާމަށް ބަލާއިރު، ޕްރީސްކޫލުތަކުން ހިނގަމުންދާ ގޮތުގައި ކޮންމެ އަހަރަކު ކުޑަކުދިން ނަގަނީ ޕްރީސްކޫލުތަކަށް 21 ވަނަ ދުވަހުގެ ކުރިން ކުއްޖާގެ ޢުމުރު އަހަރު ކުރީގެ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ 2 އަހަރުފުރާއިރު 01 ޖޫން އަދި ޖަނަވަރީ ސްކޫލްތަކަށް ބައިންނަ ގޮތް ފަދަ ކަންކަމުގައި، ޕްރީސްކޫލުތަކުގެ ކުރީ ނިޔަލަށް މި އަހަރު ކުޑަކުދިން މިގޮތަށް ނަގާކަން ނުފެނޭ، އުނގެނުމުގެ ޙައްޤަށް ގެއްލުމެއް ވާކަން ފާހަގަކުރެވޭ ބައްޓަން ނުފެނޭ ކަމަކަށް ހަމަ އަހަރުގެ ކުއްޖާއަށް ކަމަށެވެ.

24. އެގޮތުން މި މައްސަލާގައި ދެފަރާތުގެ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ އެކުވެރިންގެ ބައްލަވާ އަމިން ނަގައިދިނުމުން ކުރިމަތިލާ ކުޑަކުދިންނަށް ހުށަހެޅުއްވި ބަޔާނާއި މި

އިސްތިއުނާފުގައި، އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވަނީ، ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019 (ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 21 ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 38 ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 39 ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 43 ވަނަ މާއްދާ އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020 (ތައުލީމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 5 ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 6 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) (6) ވަނަ ނަންބަރަށާއި އަދި އެ މާއްދާގެ (7) ވަނަ ނަންބަރަށާއި، 7 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ށ) އަށާއި، އަދި 10 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އަށެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރިންގެ ޙިޟާނާ ދެމިގެންދަނީ ކުއްޖާގެ ބަލަދުވެރިޔާގެ ފަރާތުންކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަ އުޞޫލުގެ މައްޗަށެވެ.

25. އެގޮތުން ބުނެފައިވަނީ ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނިންމުން ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019 (ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 21 ވަނަ މާއްދާއަށާއި، 38 ވަނަ މާއްދާއަށާއި،[12] 39 ވަނަ މާއްދާ[13] އަށާއި، 43 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފުވާކަމަށެވެ.

---

[12] 38 މާއްދާގެ (ހ). ކުއްޖާގެ މައިންބަފައިންނާއި ބެލެނިވެރިން ކުއްޖާއާގުޅޭ އެންމެހައި ކަންކަން ނިންމުމުގައި، އެކުއްޖާގެ ބަދަލުވަމުންދާ ޤާބިލިއްޔަތަށް ރިއާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.
(ށ). މި މާއްދާގެ (ހ) ގެ ބޭނުމަށްޓަކައި، ކުއްޖާގެ ބަދަލުވަމުންދާ ޤާބިލިއްޔަތަށް ރިއާޔަތްކުރުން ކަމަށް ބުނެފައި އެވަނީ، ކުއްޖާ ހެދިބޮޑުވެ، ތަސައްވުރު ފުދުމުންއަންނައިރު، ކުއްޖާއަށް ކަންކަން ދަސްވެވެމުންދާ މިންވަރާއި، ކުއްޖާއަށް އިޚްތިޔާރު ލިބެމުންދާ މިންވަރަށާއި، ކުއްޖާއަށް ކަންކަން ފަހުމްވާ މިންވަރަށް ރިއާޔަތްކޮށް، ކުއްޖާއާގުޅޭ ކަންކަން ނިންމުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ ކުއްޖެއްވެސް ހެދިބޮޑުވެ، ތަސައްވުރު ފުދުމުން އަންނައިރު، އެކުއްޖާގެ ބަދަލުވަމުންދާ ޤާބިލިއްޔަތަށް ކަމުގައި ޤަބޫލުކޮށް، އެކަމަށް ރިއާޔަތްކުރުމާއި، ކުއްޖާއާގުޅޭ ކަންކަން ނިންމުމަށެވެ.

[13] ޢާންމު ޒިންމާތައް: 39. ކުއްޖާގެ މަސްލަހަތަށް އެންމެ ފައިދާހުރި ގޮތަށް ރިއާޔަތްކޮށް ކުއްޖާ ތަރުބިއްޔަތުކޮށް، ކުއްޖާއަށް އުނގަންނައިދީ، ބަލައިބެލެހެއްޓުމަކީ މައިންބަފައިންގެ އަސާސީ ޒިންމާއެކެވެ. ކުއްޖާއަށް އަދަބުދިނުމާއި، ކުއްޖާ ބަލައިބެލެހެއްޓުމުގެ ޒިންމާގެ ތެރޭގައި، އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

(ހ) ކުއްޖާގެ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކޮށް، ދިފާޢުކޮށްދިނުން؛

(ށ) ކުއްޖާ ދުޅަހެޔޮ ސިއްޙަތުގައި ހެދިބޮޑުވުމަށް ބޭނުންވާ ކާނާއާއި ބޭސްފަރުވާއާއި ސާފުތާހިރުކަމާއި އެކަށޭނެ ރައްކާތެރިކަން ލިބިދިނުން؛

(ނ) ކުއްޖާއަށް ތަޢުލީމު ފޯރުކޮށް ދިނުމާއި، ސިއްޙީ ފަރުވާ ލިބިދިނުމާއި، ކުއްޖާގެ ނަފްސާނީ އަދި ޖިސްމާނީ ދުޅަހެޔޮކަމާއި، ކުއްޖާގެ ތަރުބިއްޔަތާއި މުޖުތަމަޢުގައި ކުރިއެރުމަށް ބޭނުންވާ ކަންކަން ކުރުން؛

(ރ) ވަގުތީގޮތުން މައިންބަފައިން ކުއްޖާއާ ދުރުގައި ހުންނަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި، ކުއްޖާގެ މަސްލަހަތަށް ރިއާޔަތްކޮށްގެން ޒިންމާދާރު ފަރާތަކާ ކުއްޖާ ބެލުން ހަވާލުކުރުން.

26. ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ[14] 21ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ އުނގެނުމުގެ ހައްޤާއި ގުޅޭގޮތުންނެވެ. މި މާއްދާއި ބުނާގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅޭ ކޮންމެ ކުއްޖަކަށްވެސް އެއްވެސް ތަފާތުކުރުމެއް ނެތި އުނގެނުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ.[15] މި އިސްތިއުނާފީ ޝަކުވާގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ހަވާލާދީފައިވަނީ މި މާއްދާގެ (ނ)އަށް ކަމަށްވާތީ މި އަކުރުގައި ބުނަނީ ކޮބައިތޯ ބަލާއިރު އެ މާއްދާގައި ބުނަނީ؛

"ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅޭ ކުޑަކުދިންގެ ފަށާ ތަޢުލީމާއި މަދުރަސީ ތަޢުލީމާއި ތަރުބިއްޔަތާބެހޭ ކަންކަން އުނގަންނައިދިނުމަކީ އެކުދިންގެ މައިންބަފައިންނާއި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކަމެކެވެ."

މި ފަދައިންނެވެ.

27. ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019 (ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގައި ކުޑަކުދިންނަށް ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވާ ހައްޤުތަކުގެ ތެރޭގައި އުނގެނުމުގެ ހައްޤު ހިމެނޭކަމާއި، އެ ހައްޤު ކުއްޖާއަށް ލިބިދިނުމުގެ ޒިންމާ ޤާނޫނުން މަޖުބޫރުކޮށްފައިވަނީ އެ ކުއްޖެއްގެ މައިންބަފައިންގެ އިތުރުން ދައުލަތުގެ މައްޗަށެވެ.[16] އެ ގޮތުން ކުއްޖާ ތަރުބިއްޔަތުކޮށް އުނގަންނައިދިނުމާއި ބަލައި ބެލެހެއްޓުމަކީ މައިންބަފައިންގެ އަސާސީ ޒިންމާއެއް ކަމެވެ. އަދި އެކުދިންގެ ހަރަދުތަކުގެ ބުރައުފުލުމުގެ ޒިންމާވެސް މަތި ކުރެވިފައިވަނީ އެކުދިންގެ މައިންބަފައިންނަށެވެ.[17]

28. ދަރިންގެ ހަރަދު ދިނުމާއި ބެހޭ ގޮތުން ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ؛

" ހަރަދު ދިނުން: 43. (ހ) ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން، ކުއްޖާގެ ހަރަދުތަކުގެ ބުރައުފުލުމަކީ މައިންބަފައިންގެ އަސާސީ ޒިންމާއެކެވެ.

---

[14] ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019

[15] ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019 (ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 21ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)

[16] ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 21ވަނަ މާއްދާ

[17] ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 43ވަނަ މާއްދާ

(ނ) މައިންބަފައިން ދުނިޔޭގައި ތިބޭ، ކުއްޖާ ބަލަހައްޓަމުން ގެންދަނީ ދައުލަތުން ނުވަތަ މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާ އުޞޫލުން ފަރާތަކުންނަމަ، ކުއްޖާގެ މައިންބަފައިން ކުއްޖާގެ ޚަރަދު އެފަރާތަކާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.

(ރ) މައިންބަފައިން، އެމީހުންގެ ދަރިންނަށް ދޭންޖެހޭ ޚަރަދު ދިނުމުގައި އިހުމާލުވެއްޖެނަމަ، އެމީހުން ޖަވާބުދާރީކުރުވުމަކީ، ދައުލަތުގެ ވާޖިބެކެވެ. އަދި ދަރިންނަށް ޚަރަދުދިނުމަށް މައިންބަފައިން ނުކުޅެދޭނަމަ، އެފަދަ ކުދިންނަށް އެކަށީގެންވާ ދިރިއުޅުމެއް އުޅެވޭނެގޮތް ހަމަޖެއްސައިދިނުމަކީ ދައުލަތުގެ ޒިންމާއެކެވެ.

29. އަދި ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނާއި[18] ހަވާލާދީ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ އެ ޤާނޫނުގެ 5ވަނަ މާއްދާއާއި، 6ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)ގެ (6) ވަނަ ނަންބަރާއި އަދި އެ މާއްދާގެ (7) ވަނަ ނަންބަރާއި، 7ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ނ) އާއި، އަދި 10ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އެވެ.

ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020 (ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 05ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މަދްރަސީ ތަޢުލީމުގެ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން ފަންނީ އަދި މަސައްކަތްތެރިކަމުގެ ތަޢުލީމު ލިބިދިނުމުގެ ބައްޔާއި ގުޅޭ ގޮތުންނެވެ. އަދި 6ވަނަ މާއްދާގައި ބާރުއަޅަނީ އުނގެނުމުގެ ބައްޔާއި ގުޅޭގޮތުންނެވެ. އެގޮތުން އުނގެނުމުގެ ބައްޔާ ކަނަވަރުކޮށްދިނުމުގައި ލިޔުމުގައި ކުއްޖާ ތަރައްޤީވުމުގެ މިންވަރު ގަވާއިދުން [illegible] [illegible] ބެލެނިވެރިންގެ އެހީތެރިކަން [illegible] [illegible] [illegible] ކުއްޖާއަށް ކަނަވަރުކޮށްދިނުމަކަށްވެއެވެ. އަދި އުނގެނުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެ ޤާނޫނުގެ[19] 7ވަނަ މާއްދާގައެވެ. ކުއްޖާގެ ވިސްނުމާއި، ސޯޝަލް‑އިމޯޝަނަލް، ހުނަރާއި، ނަފްސާނީ އަދި ޖިސްމާނީ

---

[18] ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020 (ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނު)

[19] ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020 (ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނު)

ކުޅެދުންތެރިކަން އެންމެ ފުޅާމިނަށް ތަރައްޤީކުރުމާއި ހުރިހާ ކުދިން ޝާމިލުވާ ގޮތުގެމަތިން، އަދި ދެ ޖިންސުގެ މެދުގައި އުގަންނައިދިނުމުގައި ތަފާތުކުރުމެއް ނުހިނގާ ގޮތުގެމަތިން ތަޢުލީމުދިނުމުގެ ސިޔާސަތުތައް ބައްޓަންކުރަންވާނެކަމަށް އެ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ށ) ގައި ބުނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުދިންނަށް އުގަންނައިދިނުމުގައި މައިންބަފައިންނާއި ބެލެނިވެރިންގެ ޒިންމާއަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެ ޤާނޫނުގެ[20] 10ވަނަ މާއްދާގައެވެ. އެގޮތުން މައިންބަފައިންނާއި ބެލެނިވެރިންގެ ޒިންމާގެ ގޮތުގައި އެ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ؛

(ހ) މަޖުބޫރު ތަޢުލީމު ލިބެންޖެހޭ އުމުރުގެ ކުދިން ސްކޫލަށް ވެއްދުމާއި ގަވާއިދުން ކުދިން ސްކޫލަށް ފޮނުވުން؛

(ށ) ސްކޫލަށް ދާއިރު ކުއްޖާ ހުންނަނީ ރަނގަޅު ކާނާ ލިބި، ދުވަހުގެ [illegible] ހަމައަށް ނިދި ލިބިފައިކަން ކަށަވަރުކުރުން ހިމެނޭގޮތުން، ކުދިންގެ އަސާސީ ބޭނުންތައް ފުއްދައިދިނުން؛

(ނ) ކުދިންގެ ކިޔެވުމާގުޅޭ ކަންކަމުގައި އެކުދިންގެ މުދައްރިސުންނާއި ސްކޫލަށް އެއްބާރުލުން ދިނުން؛ އަދި

(ރ) ކުޑަކުދިންނަށް ހިޔާލު ބަރަކަތް ހުރުމަތާއި މުޖުތަމަޢުގައި ޖިސްމާނީ ބަދަހިކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އެކަމަށް ބާރު އެޅުމާއި، އިސްލާމްދީނަށް ހުރުމަތްތެރިކަން ހެޔޮ އަދި އަޚްލާޤީ ރަނގަޅު ބައެއްގެ ގޮތުގައި ކުދިން ތަރުބިއްޔަތުކުރުން. މި ކަންކަމެވެ.

30. މި ބަޔާންކުރެވުނު، ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ޤާނޫނާއި[21] ތަޢުލީމީ ޤާނޫނުގެ[22] ދަށުން ދަރަސް އުގެނުމުގެ ޙައްޤު ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށްޓަކައި، އެ ޙައްޤު ކާމިޔާބުކޮށްދިނުމުގައި ކުދިންގެ މައިންބަފައިންނާއި ދަރިވަރުގެ މަސައްކަތް ބޮޑު ޒިންމާއެއްކަން އެނގެއެވެ. މުދައްރިސް ތަޢުލީމުގެ އިމްތިޙާން ފާސްވި އަދި މަސައްކަތްކުރާ ތަޢުލީމީވެސް ކުއްޖާގެ މަންމަ އާއި ބައްޕަ ޝާމިލުވާ ގޮތަށް މައިންބަފައިންގެ މައްޗަށް އޮތް ޒިންމާއެއް ކަމުގައިވާއިރު،

---

[20] ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020(ތަޢުލީމީ ޤާނޫނު)

[21] ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019

[22] ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020

ކުދިންނަށް އުގަންނައިދިނުމުގެ ހައްޤަކީ ކުއްޖާގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ޝާމިލުވާ ގޮތަށް ކަށަވަރު ކޮށްދީފައިވާ ހައްޤެއްކަން އެނގެއެވެ.

.31 ދަރިންނަށް ހަރަދުކުރުމުގެ ޒިންމާ ބައްޕަގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކޮށް ދަރިންނަށް ހަރަދު ކުރަންޖެހޭ މިންވަރު ކަނޑައެޅިފައިވަނީ އާއިލާއާބެހޭ ޤާނޫނުން ބާރު ލިބިގެން ހަދާފައިވާ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގައިއެވެ. އެގޮތުން ދަރިންނަށް ކޮންމެ މަހަކު އަސާސީގޮތުން ކުރަންޖެހޭ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރުގެ އިތުރުން އިތުރު ހަރަދުގެ ގޮތުގައި އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަކެތި ނުވަތަ އެތަކެތީގެ ހަރަދު ދިނުމަކީ ކުއްޖާގެ ބައްޕަގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކޮށްފައިވާއިރު އޭގެ ތެރޭގައި ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދުވެސް ހިމެނޭކަން އެ މާއްދާގެ (ނ) އިން އެނގެއެވެ.

.32 އިސްލާމްދީނާއި މުޖުތަމަޢު ފަސޭހައާދަގައި އެދިފައިވާ ހަރަދު ނަގައިދެވޭން ނުކުތާކަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޤުރުމަން އެދިފައިވާ އެ ހަރަދަކީ އާއިލާއާބެހޭ ގަވާއިދުގެ 66ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންވެފަ ކިޔަވައިދިނުމުގެ ހަރަދަށް ނުވާކަން އެނގެއެވެ.

.33 އެ ނިންމުމުގެ ސަބަބުން އިސްލާމް ބަލާއި ދަށުން ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތަކާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނާއި[23] ތަޢުލީމުގެ ޤާނޫނުގެ[24] ދަށުން ކުޑަކުދިންނަށް ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވާ އުނގެނުމުގެ ހައްޤަށް އުނިކަން އަންނާނެކަމަށް ނުވަތަ އެ ހައްޤު ހަނިވާކަމަށް އަދުލުންނަށް ޤަބޫލު ނުކުރެވެއެވެ. އަދި މި ހުކުމުގެ ސަބަބުން އިސްލާމްދީނާއި ކުރި ފަރާތްތަކާމެދު ތަފާތު ކުރެވިފައިވާ ކަމަށްވެސް ބަލާނެ ހަމައެއް އޮތްކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

.34 ޤާނޫނުގައި ހަރަދުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތް ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް ކޯޓުތަކުން ހަރަދު ނަގައިދޭން ކަނޑައަޅާނީ ހަރަދު ދޭ ފަރާތުން އެކަމަށް ރުހުންދީގެންނެވެ. ނުވަތަ ކުރިން ފާހަގަކުރި ފަދައިން

---

[23] ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019

[24] ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2020

ކުއްޖާގެ އެފަދަ ހާއްސަ ބޭނުމެއް އޮތްކަމާއި އަދި ބައްޕައަކީ އެ ފަދަ ހަރަދުތަކެއް ކުރެވޭ ވަރުގެ ތަނަވަސް ފަރާތެއްކަން ސާބިތުވާނަމައެވެ. މިކަންކަން މިފަދައިން ސާބިތުކޮށް ނުދެވޭނަމަ، ބައްޕަގެ ރުހުންނެތި، އެ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ކުދިންގެ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް ކަނޑައެޅިގެން ކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

35. ހަމައެއާއެކު، މިހާރު ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ޢަމަލުކުރަމުން އޮތް ގަވާއިދަކީ ޒަމާނާ ނުގުޅޭ ނުވަތަ ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި މަޤްޞަދުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އުޞޫލުގެ ބައްޓަން ހުރަސް އަޅުގަނޑަށް އޮތް ގަވާއިދެއް ކަމަށްވާތީ މަތީ، ކަމަށް އިޖުތިހާދުކުރުން އެކަމަށް ސަމާލުކަންދެއްވުމަށް ކަމާބެހޭ ފަރާތްތަކަށް ދަންނަވަމެވެ.

36. އެހެންކަމުން، އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ސަބަބުތަކަށް އެފަދައިން ހުކުމުން ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ހުކުމުގައިވާ ކަންކަމުގެ އަލީގައި އެ ޤަޟިއްޔާގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމަށް ބަދަލެއް ގެންނަން ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޙުސައިން ޝަހީދުގެ ރައުޔު؛

37. ފަނޑިޔާރު ޝުޢައިބު ޙުސައިން ޒަކަރިއްޔާގެ ރައުޔާ އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޙަސަން ޝަފީޤުގެ ރައުޔު؛

38. ފަނޑިޔާރު ޝުޢައިބު ޙުސައިން ޒަކަރިއްޔާގެ ރައުޔާ އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

- **ޙުކުމް:**

ދެންފަހެ، އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަން އެހެން ހުރުމުން، ފެމިލީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2667/Fm-C/2019 ޤަޟިއްޔާގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމަކީ ބަދަލުގެންނަންޖެހޭ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް މި މައްސަލަ ބެލި މި ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާގުން ހުކުމްކޮށްފީމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބެލި ހުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު ފަނޑިޔާރު ޝުޢައިބު ހުސައިން ޒަކަރިއްޔާ ފަނޑިޔާރު ހަސަން ޝަފީޢު

(ރިޔާސަތު)